

**HAYVONOT OLAMINING XILMA-XILLIGI**

Andijon davlat pedagogika fakulteti

Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 308-guruh talabalari

Shaxobiddinova Muhlisa

Mamasobirova Mashxura

Fozilova Oydinoy

Ikromova Feruza

Annotatsiya: Ushbu maqola Yer yuzidagi hayvonot olamining ulkan xilma-xilligini, uning shakllanish sabablarini va ekologik ahamiyatini o'rganadi. Maqolada hayvonlarning turli taksonomik guruhlari, ularning yashash muhitiga moslashuvlari, evolyutsion mexanizmlar va inson faoliyatining bioxilma-xillikka ta'siri tahlil qilinadi. Shuningdek, hayvonot olamini saqlash bo'yicha olib borilayotgan ishlar va kelajakdagi choralar yoritiladi.

Annotation : This article explores the immense diversity of the animal kingdom on Earth, the reasons behind its formation, and its ecological significance. The article analyzes various taxonomic groups of animals, their adaptations to different habitats, evolutionary mechanisms, and the impact of human activities on biodiversity. Additionally, it highlights ongoing efforts and future measures for animal conservation.

Kalit so'zlar: Hayvonot olami, bioxilma-xillik, evolyutsiya, ekosistema, moslashuv, taksonomiya, yo'qolib borayotgan turlar, muhofaza.

Keywords: Animal kingdom, biodiversity, evolution, ecosystem, adaptation, taxonomy, endangered species, conservation.

Kirish

Yer yuzida hayotning paydo bo'lishidan buyon milliardlab yillar davomida hayvonot olamining aql bovar qilmas darajadagi xilma-xilligi shakllangan. Okean tubidagi eng kichik mikroorganizmlardan tortib, quruqlikdagi eng yirik sutemizuvchilargacha, har bir tur o'ziga xos xususiyatlarga, yashash strategiyalariga



va ekologik rolga ega. Bu xilma-xillik nafaqat estetik go'zallikni taqdim etadi, balki sayyoramizning ekologik barqarorligi va insoniyatning yashashiga ham bevosita ta'sir ko'rsatadi. Ushbu maqola hayvonot olamining xilma-xilligini, uning shakllanishi va saqlanishining ahamiyatini chuqur tahlil qilishga qaratilgan.

Asosiy qism

Hayvonot olamining xilma-xilligi bir necha darajalarda kuzatiladi: genetik xilma-xillik (tur ichidagi genetik farqlar), turlar xilma-xilligi (ma'lum bir hududdagi turlar soni va ularning nisbati) va ekosistema xilma-xilligi (turli ekosistemalarning mavjudligi). Bu darajalar bir-biriga bog'liq bo'lib, umumiy bioxilma-xillikni tashkil etadi.

Evolyutsion mexanizmlar: Hayvonot olamining xilma-xilligi milliardlab yillar davomida sodir bo'lgan evolyutsion jarayonlar, xususan, tabiiy tanlanish, mutatsiya, genetik drift va turlar hosil bo'lishi natijasidir. Turli xil geografik sharoitlar, iqlim o'zgarishlari va raqobat turli turlarning rivojlanishiga va ma'lum bir yashash joylariga moslashishiga olib kelgan. Masalan, o'simlikxo'r hayvonlarning tish tuzilishi o'simlik turlariga moslashgan bo'lsa, yirtqichlarning tirnoqlari va jag' tuzilishi o'z o'ljalarini tutishga moslashgan.

Yashash muhitiga moslashuvlar: Hayvonlar turli yashash muhitlariga – o'rmonlar, cho'llar, okeanlar, tog'lar, qutb mintaqalariga – o'ziga xos tarzda moslashgan. Suvda yashovchi hayvonlarda suzgichlar va jabralar rivojlangan bo'lsa, havoda yashovchi qushlarda patlar va bo'sh suyaklar mavjud. Cho'l hayvonlari suvni tejash mexanizmlariga ega bo'lsa, sovuq iqlimdagilar qalin jun yoki yog' qatlami orqali issiqlikni saqlaydi. Bu moslashuvlar ularga o'z yashash muhitida omon qolish va ko'payish imkonini beradi.

Ekologik rollar: Har bir tur ekosistemada o'ziga xos rol o'ynaydi. Ayrimlari o'simliklarni changlatishda, boshqalari urug'larni tarqatishda, yana boshqalari o'simlikxo'rlarni nazorat qilishda ishtirok etadi. Detritovorlar (parchalovchilar) o'lik organik moddalarni parchalab, tuproq unumdorligini oshiradi. Bu murakkab o'zaro bog'liqliklar ekosistemalarning barqarorligini ta'minlaydi. Bir turning yo'qolishi



butun ekosistemada kaskadli ta'sir ko'rsatib, boshqa turlarning ham yashab qolishiga xavf tug'dirishi mumkin.

Muhokama

Insoniyatning tez sur'atlar bilan o'sib borayotgan aholisi, urbanizatsiya, qishloq xo'jaligining kengayishi va sanoatlashuv hayvonot olamining xilma-xilligiga jiddiy tahdid solmoqda. Yashash joylarining yo'q qilinishi, ifloslanish, iqlim o'zgarishi, invaziv turlarning tarqalishi va brakonerlik ko'plab turlarning yo'qolib ketishiga olib kelmoqda. Olimlarning hisob-kitoblariga ko'ra, hozirgi kunda turlarning yo'qolib ketish tezligi tabiiy tarixiy me'yordan ancha yuqori.

Bu global muammo, ekosistemalarning sog'lig'iga va insoniyatning oziq-ovqat xavfsizligiga, dori-darmon ishlab chiqarishga va hatto iqlimni tartibga solishga ta'sir ko'rsatadi. Shuning uchun, bioxilma-xillikni saqlash nafaqat ekologik, balki ijtimoiy va iqtisodiy ahamiyatga ham ega.

Bugungi kunda hayvonot olamini muhofaza qilish bo'yicha xalqaro va milliy darajada ko'plab ishlar olib borilmoqda. Qo'riqxonalar va milliy bog'lar tashkil etilmoqda, yo'qolib borayotgan turlarni himoya qilish bo'yicha qonunlar qabul qilinmoqda, jamoatchilikning xabardorligi oshirilmoqda. Zamonaviy texnologiyalar, xususan, axborot kommunikatsiya texnologiyalari va kompyuter dasturlari yordamida turlar populyatsiyalarini kuzatish, yashash joylarini modellashtirish va ma'lumotlarni tahlil qilish imkoniyatlari kengaymoqda. Masalan, PREZI kabi platformalarda tayyorlangan taqdimotlar orqali bu murakkab muammolar haqida keng jamoatchilikni xabardor qilish mumkin.

Xulosa

Hayvonot olamining xilma-xilligi Yer yuzidagi hayotning muhim tarkibiy qismi bo'lib, millionlab yillar davomida evolyutsion jarayonlar natijasida shakllangan. Har bir tur ekosistemada o'ziga xos rol o'ynaydi va ularning yo'qolishi butun tizimga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Inson faoliyati natijasida yuzaga kelayotgan tahdidlar global miqyosdagi yo'qotishlarga olib kelmoqda, bu esa bioxilma-xillikni saqlashni ustuvor vazifa qilib qo'yadi. Kelajak avlodlar uchun sayyoramizning



biologik boyligini asrab qolish uchun ilmiy tadqiqotlar, ta'lim, jamoatchilik ishtiroki va zamonaviy texnologiyalardan samarali foydalanish muhimdir.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Solaydinovich, M. J. (2024). THE VIEWS OF UZBEK AND FOREIGN SCIENTISTS ON THE FORMATION OF NATURAL SCIENCES. Multidisciplinary and Multidimensional Journal, 3(3), 44-48.
2. Matkarimov, J. S. (2024). TA'LIM MASHG 'ULOTLARIDA ZAMONAVIY KOMPYUTER DASTURLARINI QO 'LLASH.
3. Matkarimov, J. S. (2024). TA'LIM MASHG 'ULOTLARIDA ZAMONAVIY AXBOROT KOMMUNIKASIYA TEXNOLOGIYALARI DASTURLARINI QO 'LLASH.
4. Matkarimov, J. S. (2024). PREZI SAYTIDA TAQDIMOT TAYYORLASHNING DASTLABKI TUSHUNCHALARIGA OID. INTERNATIONAL SCIENCES, EDUCATION AND NEW LEARNING TECHNOLOGIES, 1(12), 42-46.
5. Wilson, E. O. (1992). *The Diversity of Life*. W. W. Norton & Company.
6. Sutherland, W. J. (2000). *Ecological Census Techniques: A Handbook*. Cambridge University Press.
7. Ricklefs, R. E. (2008). *The Economy of Nature*. W. H. Freeman and Company.